

Tanügyi Szemle.

Felsőbb és középisk. tanügy.

A *közoktatási budget-vita* folyamán Wlassics minister nagy szabású, tervekben és gondolatokban gazdag beszédet mondott, a mely kiterjeszkedett a közoktatás minden ágára. Beszédje bevezető részében általános érdekű kérdéseket tárgyal. Érti, hogy igen sok culturalis szükségletet nem lehet kielégíteni az anyagi eszközök hiányában, de „az eddiginél minden irányban és minden téren sokkal többet kell tenni“, mert „az egységes szerves nemzeti közoktatás az az archimedesi pont, a melyből nemzetünket nagygyá és hatalmassá lehet felemelni“. Minden tényezőnek az államnak, társadalomnak, egyháznak sokkal többet kell tennie az eddiginél e célra. A magyar culturának minden ízében europaivá, de mégis magyarrá kell lennie.

A *felső oktatás* célja kettős: tudományos buvárlás és szakképzés. A felső oktatás törvénnyel szabályozva nincs, elavult rendeleteken nyugszik. Ez törvényhozási úton szabályozandó. De e szabályozásnál egyik legnagyobb nehézség a *theologiai intézetek* kérdése. Az államnak lehet s van befolyása a papképzésre, mert „az államra nézve a vallásosság nem lehet közönyös“. Célja az, hogy Budapesten fenn-tartsa a róm. kath. és a gör. kel. szerb egyházak theologiai karát, Kolozsvárt az egyesült protestans és a gör. kel. theologiai kart.

A *tanárképzés* kérdésénél felfogása az, hogy az az egyetemen történjék. Ettől a nézetétől el nem tér soha. E képzés mindenképp előtt tudományos szellemű kell hogy legyen, de a szakképzésre is különös gond fordítandó. Különben ez a tanárképzőintézetnek az Eötvös-collegiummal való kapcsolatba hozásával meg fog indulni.

A *középiszkoláknál* megemlékezik mindenképp előtt arról a két felhívásáról, melyekben a közoktatási tanácsot a *görög pótló tanulmányok* és a tantervnek a *nemzeti elemek* és a *túlterhelés* szempontjából való revisiójára szólítja fel. Utóbbira nézve meg van győződve, hogy jó tanárok, jó és világos tankönyvek segítségével könnyen van segítve a bajon.

Az *egységes jogosítású középiszkolára* térve át, ez az egyetemre készít elő“; e mellett volna egy életképes polgári iskola, mely részben önálló, részben szakiskolákra készítene elő. Ez aztán a *minősítési törvény* revisióját vonná maga után, „mert nálunk kissé túl-buzgalomból az érettségi vizsgálatok nagyon is kiterjesztettek olyan pályák előföltételévé, melyeket bátran lehetne a jól szervezett polg.

isk. előfeltételéhez kötni“. Az egységes jogosítású középiskolát nem olyanak akarja, „mely mint tojás a tojáshoz chablonszerűleg hasonlítson“ egymáshoz. Minden középiskolánál bizonyos tananyag-kör legyen egyenlő és változatlan, de „a hol több középiskola van, az egyikben a class. nyelv, a másodikban a modern nyelvek, a harmadikban a matematika legyen az, a mi praedominál“. Ezzel el lehetne kerülni a chablonszerűséget és az oknélküli bifurcatiot, a mely tehernek tenné ki az országot nagyszámú s e tervvel elkerülhető tanárok beállítása által. Oly helyeken azonban, „a hol egy középiskola van, ott bizonyos irányban kell gondoskodni majd abifurcatioról is“.

A *gymnasiumok territorialis elhelyezése* — elismeri — rossz; számukat tekintve sok, de a megyei székhelyeken szaporításuk szükséges.

A *tanárok fizetésének* kérdésénél elismeri, hogy a fizetési törvénynek bizonyos gyorsabb tempójú végrehajtása szükséges lenne s meg van győződve, hogy a quinquennalis pótlékok csekélyek. De az akadályokat nem a kormány közönyében, vagy rossz akaratában, hanem a pénzügyi helyzetben kell keresni. *Az autonóm felekezeti középiskolák* segélyezése nagyobb arányokat ölt s a tanárok megfelelő fizetése szerződésszerűleg kellőleg biztosíthatik.

A minister népoktatási programjának ismertetését most mellőzük; legyen szabad azonban felemlíteni egy igen fontos tervét, a mely a *tanfelügyelői szakvizsgálat* behozásával foglalkozik. Ez eszmét *Molnár Aladár* vetette fel 1872-ben (A népiskolai tanfelügyelet külföldön és hazánkban). Azóta fel-felhangzott, de megvalósítását nem igen sürgették.

A néptantítók IV. egyetemes gyűlése kérését is nyújtott be a ministerhez ez ügyben. Legújabban Halász Ferencz vetette fel e kérdést a Magyar Paedagogiai Társaság 1897. jan. 16-án tartott nagygyűlésén (A tanfelügyelői szakvizsgálat. Magyar Paedagogia. 1897. 1. sz.) s ajánlatot is tesz a vizsgálat tárgyaira nézve. Ha tekintjük a tanfelügyelői állásnak nálunk állami szempontból különös fontosságát, lehetetlen ez eszmét a legnagyobb és legmelegebb érdeklődéssel nem fogadnunk. Halász helyesen hangsúlyozza, hogy ide „*egészen különleges szakképzettség kívántatik*“. Nem elég a pusztán paedagogiai készültség és ismeret, hanem közigazgatási tehetség és törvény ismeret is szükséges. A mai 67 tanfelügyelő közül, a mint Halász kimutatja, doktori oklevéllel bír 14, okleveles ügyvéd 1, okleveles tanár 5, jogvégzett 17, végzett theológus 8, okleveles polg. isk. tanár 2, okleveles tanító és jogi készültségű 1, okleveles tanító 13, két évi egyetemet végzett 4, középiskolát végzett 2. Így előfordul az az eset, hogy pl. okleveles tanítóból lett tanfelügyelő oly intézetek felett gyakorol felügyeletet, a melyeknek magasabb képesítésű tanítói vannak. Aztán ily különböző képesítésű tanfelügyelői karral „egységes szellemű tanfelügyeletről“ szó sem lehet“.

Valóban a tanfelügyelői szakvizsgálat behozatalától a legüdvösebb eredményeket lehetne várni a népoktatás terén.

A tanügyi irodalom a legutóbbi időben oly hatalmas hullámokat vert, a melyenhez hasonlóra mostanában nem emlékszünk. Tanügyi

közlönyök, folyóiratok és lapok egymás után állanak elő a különféle tervekkel és javaslatokkal. E különféle javaslatok csak abban az egyben egyeznek meg, hogy a középoktatás állapotán mindegyik a maga legjobb belátása szerint segíteni, azt emelni akarja.

A közös törekvés egységén kívül a tanügyi irodalom e hatalmas fellendülésének eredete, oka is egy t. i. a minster által a közoktatási budget-vita folyamán is nagy erélyvel hangoztatott kérdés, az *egységes jogositású középiskola*, a mely kérdés az utóbbi évek alatt folytonos és szakadatlan viták tárgya volt s melynek szerencsés megoldásától függ a középiskola jövője. Másik oka pedig a minsternek 1895-ben az országos közoktatási tanácshoz küldött leírata, melyben a gymnasium és reáliskola egész tantervének revisiójára hívja fel, két szempontból: a *túlterhelés és a nemzeti elemek kellő érvényesítése* szempontjából. A görög pótló tanfolyam sem elégíti ki sem a tanügyi körök, sem a társadalom által táplált reményeket s revisioja ennek is a napi tanügyi kérdések közé tartozik.

E kérdéseket nagy buzgalommal vették tárgyalás alá az Országos Középiskolai Tanár egyesület, a vidéki tanári körök s legújabbán a Kolozsvárt is valahára megalakult kör.

A vélemények annyira eltérők s annyira ellentétes eredményekre jutnak, hogy e kérdések megoldására a legnagyobb érdeklődéssel és kíváncsisággal tekinthetünk. Jó jelnek vehetjük, hogy nem csak a tanügyi lapok és folyóiratok, hanem a napi lapok is beleszólnak a vitába mindig fokozódó érdeklődéssel és figyelemmel, a mi eddig — fájdalom — nagyon szorványosan történt. Örvedetes jelenség ez, mert arra enged következtetni, hogy e kérdések mind nagyobb és nagyobb körben terjednek el s képezik az elmélkedés és gondolkodás tárgyát. Eddig a társadalom nálunk e munkából nem vette ki a részét Engedte, hadd vitatkozzanak tanügyi dolgokról a hivatásos tanférfiak s legjobb esetben csak épen tudomást vett a kész eredményekről. Ilyen körülmények között természetes, ha ú. n tanügyi közvélemény nem alakulhatott. E jelenségek azonban arra mutatnak, hogy e téren is örvedetes fordulatot várhatunk.

Igaz, hogy a napi hírlapirodalom sokszor elszomorító felületességgel és járatlansággal tárgyal le egyes nagyfontosságú kérdéseket. De hát ez megérthető a kezdet kezdetén, mikor még csak alig kezdett foglalkozni a közoktatás szervezetének megismerésével, a szőnyegen levő kérdések lényegével s azoknak az egészszel, a kitűzött céllal való összefüggésével. Legkevésbé van okunk ezen csodálkozni, mikor látjuk, hogy még a tanító világ is mennyire hiájával van az egységnek az egy célra törekvő munka eszközeinek csak némileg is megegyező megválasztásában, az összefoglaló, általánosító, magasabb szempontok hiányoznak. De reméljük, hogy ez állapotok jobbra fordulnak. Reményünket táplálja és erősíti már az a külső körülmény is, hogy az idén a közoktatási tárcza költségvetési vitája majdnem kilencz napig tartott, és pedig valláspolitikai nélkül. Látjuk ugyan, hogy a szónokok nem tudnak felemelkedni vezéreszmék és gondolatok kitérésében arra a magaslatra, melyről pl. a minster

tárczája egész területét bepillantotta Sajnos, de igaz, hogy kevés képviselő ismeri a mai középiskolát, annak bajait, hiányait; kevesen igyekeznek tudomást szerezni valódi munkájáról, vágyairól, törekvéseiről. Még mindig a régi középiskola áll szemük előtt s a valláspolitikai harczok zaja még nem némult el annyira, hogy háborítatlanul s elfogulatlanul foglalkozhassék a közvélemény egy oly fontos kérdéssel, mint a közoktatás.

Visszatérve már most a minister két rendeletére, melyekkel a mostani tanterv revisióját sürgeti a túlterhelés és a nemzeti elemek érvényesítése szempontjából, nem tekintve a várható megnyugtató eredményeket, melyekről majd annak idején be fogunk számolni, már az a rendkívül nagy hasznuk is megvan, hogy hataimas lendületet adtak a tanügyi irodalomnak s hozzájárultak az általános érdeklődés felkeltééhez az iskola ügye iránt.

Általánosabb érdekű kérdés az egységes középiskoláé, a mely újabban megint nagy szorgalommal tárgyalatik mindöfelé. Csorba Ferencz pl. (Középoktatásunk gyökeres javításáról. Budapesti Szemle. 1897. 241. sz.) a mostani reál- és pol. iskolával, melyeknek fenntartása „pazarlását jelenti a nemzet szellemi és vagyoni erejének“, szakítana s oly iskolát ajánl helyökbe, a mely részint mint általános műveltséget adó, részint mint szakképzésre előkészítő iskola „az egyetemi tanulmányokra nem való és nem törekvő különböző elemek igényeit megfelelőleg és minden esetre sokkal jobban elégítse ki, mint a mostani polg. és reáliskola“. Ez új „reáliskola“, melyből hiányozna a latin, 6 év alatt elvégezhető volna, helyettesítené a mostani reál- és polg. iskolát, magához vonzaná a gymn. hívatlan elemeit, a 3 alsó osztály többé-kevésbé befejezett műveltséget adna, mint ma a gymn. 4 alsó osztálya s jogosítana az egyéves önkéntességre, mert „ez a terv gyakorlati sikerének feltétele“. Természetesen maga után vonná a minősítési törvény megváltoztatását, a mely ma számos állástól egyetemi, másoktól gymnasiumi végzettséget kíván. Hanem indokai, a melyekkel tervét támogatni igyekszik, a francia forradalom előtti időkből valók s csak sajnálnunk lehet, hogy a cultusministerium tisztviselői karából halluuk ily hangokat: „A tanügyi intézmények helyes berendezésénél a gymnasiumok és a főiskolák hallgatói zömének azokból kell kikerülni, a kiket családi, vagyoni és társadalmi viszonyaik is támogatnak abban, hogy a vezető szerepet majdan jól betöltsék“. Vagy: „Nem szülhet üdvös eredményeket az a berendezés, a mely mellett általános az a jelenség, hogy egy nemzedéknek munkája több nemzedékével versenyez, a mely mellett a minden tehetőség nélkül való osztályoknak gyermekei versenyre vannak kényszerítve azokkal a kiket apjuk és nagyapjuk munkásságának eredménye támogat“. Ilyen érvekkel szemben nekünk nincsen miért vitatkoznunk s nem is szükséges, mert a szabadelvű eszmék győzelmes útjokban sokkal előbbre haladtak, sem hogy ilyen elszigetelt felfogás ma már általánosan megállhatná a helyét.

Csorba cikke nem maradt megjegyzések nélkül. Waldapfel János (Közoktatásunk szervezetének reformja. Budapesti Szemle. 1897.

242. 243. sz.) reflectál rá vitázó hangon s következő positiv eredményekre jut:

Közoktatás ügyünk legsürgősebb feladata egyetemi oktatásunk reformja. Szükség van a két nagy egyetemen kívül még 4—6 kisebb egyetemes főiskolára. Azután sürgősség dolgában következik a népi iskolai szervezet átalakítása oly formán, hogy a mai 6 osztályos és 3 évi ismétlő oktatással ellátott népiskolát teljes 9 osztályú népiskolává alakítsuk át, a mely iskola pótolná a mai polg. iskolát. Legkevésbé sürgős középiskoláink reformja, minthogy összes iskola nemeink között ez a legmodernebb szerkezetű és egyszersmind az, mely leginkább épült föl elvszerű alapon. Ez a felsorolt reformok után 9 osztályú lenne két főággal: *antik-tudós, modern-gyakorlati*. A közös műveltségi anyagban benne volna a latin is; tanulmányi és minősítési tekintetben egyenlő jogosultságú lenne. Az érettségi vizsga kizárólag főiskolai tanulmányokra képesítene. Mind e reformokat egységes törvényhozási actio végezné. Javaslatai — ebben látja erejüket — nem elméje születtei. Kármán gondolatai-adta impulsusok ezek. „Meglévő intézmények elvi intentionai természet szerű tovább szövése“, nem „felforgató, hanem tovább fejlesztő javaslatok“ s azért már a közel jövőben megvalósíthatóknak véli.

Dr. Takács Menyher (A reáliskolai latin-tanítás és a tanterv revisioja. O. K. T. K. 1897. 16. 17. sz.) a reálgymnasium eszméjének a híve, az eddigi reáltárgyakkal, a magyaron kívül még két modern nyelvvél és a latinnal. A két középiskola közt teljes egyenlőségnek és viszonyosságnak kell uralkodni; az általános műveltség, illetőleg az alaki képzés dolgában legyen mind a kettő egyenlő factor, a classicismusnak és realismusnak ma már czéltalan küzdelmét szüntesse meg, sőt a kettős irányzatot hozza összhangba; de mind egyik őrizze meg szabadságát úgy, hogy míg a régi középiskola túlnyomó részben a tudomány-egyetemnek, addig az új a műegyetemnek adjon azután is succrescentiát, a kényszerítő kizáróagosság elkerülésével. Mindezt azonban csak úgy tartja lehetségesnek, ha a gymnasium egyik főtárgya, a latin, a reáliskolában nem válik illusoriussá. A latin tanítás rendszeresítése a reáliskolában az egységes középiskola létrejöttét is biztosítaná.

Dr. Bayer Ferencz (A középiskola reformjához. Debreczen. 1897. 15 l.) erős nemzeti érzéssel, de annál gyengébb stílussal („Ha tehát a középisk. magasabb általános műveltséget *nyújtson*, akkor stb. Mert hiszen a középi k. nevelő intézet, *mely egész embert formáljon* . . . stb. legyen miben *megvessük* lábunkat stb.) kel sikra a magyar nyelv mellett és a latin ellen. „Alig akad már elfoglatlanul ítélő ember, a ki meg ne vallaná, hogy az ó-kori remekírók magyar fordítása inkább megnyitja ifjúságunk előtt a görög és latin classicismus kincsesházát, semmint azt az a néhány sor vagy fejezet a mű egészéből ki-kapottan telhetné, mit a nyelvalakok megvilágítására olvastathatunk“. A középiskola szervezete tovább már nem halasztható; újabb toldozás-foldozás nem segít a bajon: *alapos újraszervezést kíván középiskolánk*. Az egységes nemzeti középiskola feladata lesz magasabb általános műveltséget adni s a felsőbb tudományos képzésre elősegíteni. Kettős

hivatásának kettős tagozattal, 8 osztálylyal felel meg. A 4 alsó osztály adja a mindennapi életben szükséges ismereteket, a 4 felső előkészít a tudományos képzésre. Tantárgyai közül hiányzik a latin teljesen. Újak a francia a 4 felső osztályban 3—3 órán, alkotmánytan a III. IV.-ben 2—2 órán, vegytan III.—V. ben 2—2 órán. fennebb gyakorlatok, közgazdasági ismeretek IV. ben 2 órán, ének I.—VIII.-ban 2—2 órán.

Az oktatás tengelye a magyar nyelv és irodalom, melynek nagyobb óraszám jut. Az irodalmi oktatással egy célra törekszik a történelmi, ennek kiegészítője a földrajz, közgazdaság, alkotmánytan.

E cikkekkel koránt sincs kimerítve az itt-ott megjelent értekezéseknek, tanulmányoknak a sora. Csak izelítőül közöltünk egy nebány javaslatot, melyek az egységes középiskola, vagy a mint a minister formulázta, az egységes jogosítású középiskola kérdését tárgyalják s a tantervet részint gyökeresen javítani, részint reformálni akarják. Az országos tanáregyesület vidéki köreivel, a közoktatási tanács szorgalmasan dolgoznak a revision s mi várakozással nézünk a minister döntése elé, mely a mai hiányokon segíteni lesz hivatva.

G. K.

Mozgalmak a népoktatásügy terén.

Alig két éve mult, hogy dr. Vlassics Gyula közoktatásügyi minister e fontos tárczát átvette s ime már is sok üdvös irányú mozgalmat indított meg a népoktatásügy terén.

Mindenek előtt a Néptanítók Lapjában a tanítókhöz irt nagyszabású cikkével s több alkalommal történt felszólalásaival a tanítók s általában a tanférfiak bizalmát igyekezett fölkelteni, a minek meg is lett az eredménye, mert azóta sokkal nagyobb munka kedvvel és ambitióval folyik a dolog a népoktatásügy minden tagozatában. Negyedszázéves nehéz küzdelme után alatta a közoktatásügy oly magaslatra jutott, a hol nincs többé megállás. Ennek fejlesztése a cél, mely felé a kormány a felekezetek egy részének támogatásával törekszik. És pedig azért, mert az iskolát tekinti az államot fenntartó eszmék és erkölcsök letéteményesének, valódi hű apólojának. E célja elérésében bízik is a kormány, mert szakministere nyilatkozata szerint; „a tanítóság a nemzet ifjúságának nevelését oly lelkesedéssel karolta fel, hogy a törvényes könszer teljesen felesleges! “ Talán mi, unitáriusok örvendhetnénk leginkább ez állapotnak, kik iskoláink nagy részét feladva, szegénységünkkel nem állottunk útjába az oktatásügy fejlődésének, mint tették azok, kiknél hiányzott az a szabadelvű felfogás, mely az unitáriusokat a dolog természete szerint mindenkor jellemezte. Azonban ez örvendetes körülmények között is némi aggodalmat kelt az, hogy iskoláink átalakulásai sokkal rohamosabban történtek, mint más felekezetekéi. Legalább is egy kis természetellenesség látszik azon körülményben, hogy oly egyház-